

PRZEGLĄD PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

(7)2024 • DOI: 10.17951/ppa.2024.7.191-208

UNIWERSYTET WROCŁAWSKI

KONSTANTY ZAREMBA

kostek.zaremba@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3761-1881>

Rozważania na temat pozycji prawnej (prawa) świadka pozostającego ze stroną w związku partnerskim

*Considerations on the Legal Position (Rights) of a Witness
Remaining with a Party in a Partnership*

Wprowadzenie

Określenie pozycji prawnej danej jednostki wymaga nakreślenia całokształtu praw przysługujących danemu podmiotowi. W przypadku niniejszego opracowania pozycja prawna jednostki ogranicza się do pozycji prawnej świadka. Z tego względu zakres pracy został zawężony jedynie do prawa do odmowy składania zeznań oraz prawa odmowy odpowiedzi na pytanie. Przeanalizowanie tych dwóch praw świadka będącego w związku partnerskim ze stroną postępowania wydaje się wyczerpujące, aby określić pozycję prawną tego rodzaju świadka w stosunku do pozycji prawnej świadka będącego w związku małżeńskim ze stroną postępowania. Celem artykułu nie jest jedynie ocena pozycji prawnej takiej osoby, lecz także ukazanie implikacji wynikających z aktualnego brzmienia przepisów.

Problematyczne są kwestie dotyczące wykorzystania akt sprawy z innej procedury regulowanej ustawą w procedurze karnej oraz kwestia – mniej lub bardziej oczywista – dotycząca administracyjnych kar pieniężnych. Charakterystyka tych sankcji administracyjnych wymaga uwzględnienia odmowy składania zeznań w procedurze administracyjnej w przypadku badania konieczności umożliwienia jej świadkowi będącemu w związku partnerskim. Analiza powyższych praw w kontekście osoby będącej w nieformalnym związku ze stroną postępowania stawia tę osobę w słabszej pozycji prawnej w porównaniu z sytuacją, gdyby świadek był małżonkiem strony. W związku z tym przeanalizowania pod kątem ewentualnych zmian wymaga sama definicja osób będących we wspólnym pożyciu oraz definicja małżeństwa. Wydaje się, że problem wynika nie tylko z samej pozycji świadka będącego w związku ze stroną postępowania, ale również z samej pozycji osób w związkach partnerskich w polskim systemie prawnym.

Część zasadnicza

Rozważania trzeba rozpocząć od tego, że partner w związku partnerskim nie jest tożsamy z małżonkiem. Problematyczne może być to, że doktryna wykształciła rozbieżne stanowiska odnośnie do samego art. 18 Konstytucji RP¹. Pierwsze stanowisko definiuje małżeństwo wyłącznie jako związek heteroseksualny i wyklucza możliwość jakiegokolwiek instytucjonalizacji związków partnerskich. Drugie stanowisko, podobnie jak pierwsze, definiuje małżeństwo jedynie jako związek mężczyzny i kobiety, ale dopuszcza instytucjonalizację związków partnerskich. Trzecie stanowisko zakłada, że art. 18 Konstytucji RP nakazuje objąć szczególną opieką i ochroną tylko małżeństwa heteroseksualne. Stanowisko to, postulowane m.in. przez E. Łętowską, zakłada, że jest to norma programowa skierowana do władz publicznych, „uzasadniająca postulaty rozbudowywania lub nieumniejszania poziomu ochrony” związków małżeńskich. Zatem z normy tej nie wynika żaden bezpośredni zakaz przyznania ochrony także związkom konkurencyjnym². Mimo tych różnic w interpretacji art. 18 Konstytucji RP literalna wykładnia tego przepisu zakłada, że „małżeństwo” to związek pomiędzy mężczyzną a kobietą. Potwierdził to Trybunał Konstytucyjny, który określił, że małżeństwo jako związek mężczyzny i kobiety ma odrębny status konstytucyjny. W związku z tym jedynie nowelizacja Konstytucji RP umożliwiła zmianę aktualnego statusu małżeństwa³.

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483, z późn. zm.). Zob. P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 81.

² E. Łętowska, J. Woleński, *Instytucjonalizacja związków partnerskich a Konstytucja RP z 1997 r.*, „Państwo i Prawo” 2013, z. 6, s. 22.

³ Wyrok TK z dnia 11 maja 2005 r., K 18/04, OTK-A 2005, nr 5, poz. 49.

Należy również sięgnąć po intencje ustawodawcy w czasie tworzenia aktualnej ustawy zasadniczej. Jak słusznie zauważyła M. Drapalska-Grochowicz, „intencją ustawodawcy było to, aby nie można było wprowadzić do polskiego systemu prawnego instytucji prawnej zbliżonej strukturalnie do małżeństwa”⁴. Zgodnie z tym, co zostało ukazane powyżej, definicja małżeństwa skutecznie obejmuje swoim zakresem tylko związki heteroseksualne. Jednakże nie chodzi o każdy związek heteroseksualny, ale o taki, który został uregulowany również na płaszczyźnie aktu niższego rzędu niż Konstytucja RP. Art. 18 Konstytucji RP nakłada obowiązek konkretyzacji definicji małżeństwa na płaszczyźnie ustawowej⁵, gdyż zasady umieszczone w rozdziale I Konstytucji RP należą do kategorii zasad prawa i „nakładają na ustawodawcę zwykłego obowiązek ich optymalizacji w procesie stanowienia prawa”⁶. Przesłanki ustawowe zawarcia małżeństwa zostały zawarte w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁷. Regulacja ta określa, że małżeństwo (co do zasady) musi zostać zawarte przed urzędnikiem urzędu stanu cywilnego (oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński musi zostać przed nim złożone)⁸. Co ważniejsze, doktryna wskazuje na oświadczenia woli nupturientów jako element decydujący o powstaniu małżeństwa⁹. Nie ma zatem możliwości, aby małżeństwo zostało zawarte w sytuacji, gdy partnerzy złożyli oświadczenie, że chcą wstąpić „w związek partnerski”, a nie „w związek małżeński”. Podsumowując tę część rozważań, należy jeszcze raz podkreślić, że jeśli w którymkolwiek z aktów prawnych powszechnie obowiązujących w polskim porządku prawnym pojawi się pojęcie „małżeństwa”, nie można go utożsamiać z nieformalnymi związkami partnerskimi. Wydaje się, że orzecznictwo sądów powszechnych również idzie tym śladem. Przykładowo w sprawach podatkowych sądy podtrzymują stanowisko, że bycie w niesformalizowanym związku partnerskim nie spełnia warunków wynikających z art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych¹⁰ i nie może stanowić podstawy do skorzystania z ulgi podatkowej wynikającej z tych przepisów. Ulga ta przysługuje jedynie małżonkom, którzy zawarli związek małżeński zgodny

⁴ M. Drapalska-Grochowicz, *Kilka uwag na tle statusu prawnego związków jedнопłciowych w polskim ustawodawstwie*, „Młody Jurysta. Czasopismo Studentów i Doktorantów Wydziału Prawa i Administracji UKSW” 2019, nr 2, s. 69.

⁵ P. Tuleja (red.), *op. cit.*, s. 81.

⁶ B. Banaszekiewicz, *Problem konstytucyjnej oceny instytucjonalizacji związków homoseksualnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, nr 2, s. 10.

⁷ T.j. Dz.U. 2023, poz. 2809, ze zm.

⁸ Małżeństwo może być zawarte również wtedy, gdy zostaną spełnione przesłanki z art. 1 § 2–4 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

⁹ W. Góralski, *Przesłanki zawarcia małżeństwa w prawie polskim i w prawie kanonicznym*, „Ius Matrimoniale” 2006, vol. 17(11), s. 20–21.

¹⁰ T.j. Dz.U. 2024, poz. 226, ze zm.

z przepisami Konstytucji RP i ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹¹.

Przechodząc do meritum rozważań na temat pozycji prawnej świadka, należy wskazać, że prawo do odmowy składania zeznań jako prawo przysługujące świadkowi jest odstępstwem od zasady prawdy materialnej (obiektywnej)¹². Zasada ta wyraża dyrektywę, która nakłada na organy obowiązek opierania swoich rozstrzygnięć na prawdziwych ustaleniach faktycznych¹³. Jednakże, jak już zaznaczono, prawo to nie jest prawem absolutnym. Równoległe obok tego dobra istnieją jeszcze inne, które tak samo podlegają ochronie¹⁴. W przypadku prawa do odmowy składania zeznań i prawa odmowy odpowiedzi na pytanie jest to ochrona więzów rodzinnych, a co za tym idzie ochrona prywatności¹⁵. Regulacje występujące w procedurze regulowanej Kodeksem postępowania administracyjnego¹⁶, Kodeksem postępowania karnego i Kodeksem postępowania cywilnego¹⁷ pozwalają chronić członków rodziny przed sytuacją, w której np. małżonek składa zeznania potencjalnie na niekorzyść osoby najbliższej. Ustawodawca słusznie w takich przypadkach wyważył dobra i uznał, że ochrona więzów rodzinnych jest ważniejsza niż dochodzenie do ujawnienia prawdy.

Kluczową kwestią w przypadku ustalania pozycji prawnej świadka, którego partner życiowy jest stroną w postępowaniu (nie chodzi tutaj o małżonka), jest określenie, czy osoba ta znajduje się w zakresie podmiotowym wyżej wymienionych praw świadka. W przypadku procedury administracyjnej oraz cywilnej zakresy podmiotowe są do siebie podobne. W procedurze administracyjnej odmówić składania zeznań może małżonek strony, wstępny, zstępny i rodzeństwo strony oraz powinowaci pierwszego stopnia, jak również osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli¹⁸. W przypadku procedury cywilnej odmówić składania zeznań mogą małżonkowie stron, ich wstępni, zstępni i rodzeństwo oraz powinowaci w tej samej linii lub stopniu, jak również

¹¹ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 11 maja 2010 r., I SA/Gd 205/10.

¹² Sąd Najwyższy uznał, że ustawowym obowiązkiem sądu jest wszechstronna weryfikacja okoliczności sprawy i w efekcie musi poczynić prawidłowe ustalenia w przedmiocie całej faktycznej i prawnej sytuacji oskarżonego. Zob. wyrok SN z dnia 10 maja 2023 r., V KK 55/23.

¹³ Takie ujęcie zasady prawdy materialnej występuje w art. 2 § 2 k.p.k. Podobnie zasada prawdy obiektywnej została ujęta w art. 7 k.p.a. Inną definicję przedstawia art. 3 k.p.c.

¹⁴ S. Dobrzańska, *Zasada prawdy materialnej a prawo do prywatności w polskim procesie karnym*, „Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM” 2019, nr 9, s. 25.

¹⁵ Wyrok SN z dnia 26 czerwca 1974 r., V KR 184/74.

¹⁶ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. 2023, poz. 775, ze zm.), dalej: k.p.a.

¹⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1550, ze zm.), dalej: k.p.c.

¹⁸ Art. 83 § 1 k.p.a.

osoby pozostające ze stronami w stosunku przysposobienia¹⁹. Oba uregulowania, pomimo występowania pewnych różnic, tak samo omijają swoim zakresem podmiotowym osoby będące w związkach partnerskich. Zakres podmiotowy prawa odmowy odpowiedzi na pytanie jest taki sam²⁰.

Zgoła inną sytuację mamy w przypadku procedury karnej, gdzie odmówić składania zeznań może świadek, gdy oskarżonym (podejrzanym)²¹ jest osoba najbliższa. Analogicznie osoba najbliższa w stosunku do osoby oskarżonego także może odmówić odpowiedzi na pytanie²². Pojęcia osoby najbliższej nie powinno się traktować jako klauzuli generalnej, gdyż pojęcie to zostało już skonkretyzowane w Kodeksie karnym²³. Zgodnie z art. 115 § 11 Kodeksu karnego osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Można zauważyć, że – w stosunku do innych procedur – procedura karna ma szerszy zakres podmiotowy i obejmuje również osoby będące we wspólnym pożyciu.

Definicja osób we wspólnym pożyciu została nakreślona przez uchwałę Sądu Najwyższego w składzie 7 sędziów²⁴. Uchwała ta określa, że taka osoba musi być w relacji faktycznej z drugą osobą. Ponadto istnienie wspólnego pożycia zostało uwarunkowane trzema czynnikami. Otóż musi istnieć więź duchowa (emocjonalna), fizyczna i gospodarcza (posiadanie wspólnego gospodarstwa domowego). Zgodnie z tym nie każda relacja będzie w zakresie pojęcia osób we wspólnym pożyciu. Można sobie wyobrazić sytuację, gdzie osoby posiadają więź fizyczną, ale nie ma więzi duchowej (tzw. *friends with benefits*²⁵), czy też gdzie występuje więź duchowa i fizyczna, ale nie istnieje więź gospodarcza (np. związki na etapie szkoły licealnej). Podsumowując, nie każdy faktyczny związek partnerski będzie w majestacie prawa uznawany za związek osób będących we wspólnym pożyciu. Należy także podkreślić, że sędziowie Sądu Najwyższego uznali w uchwale, iż „odmienność płci osób pozostających w takiej relacji nie jest warunkiem uznania

¹⁹ Art 261 § 1 k.p.c.

²⁰ Zob. art. 261 § 2 k.p.c., art 83 § 2 k.p.a., art. 82 § 2 k.p.k.

²¹ Jeżeli kodeks niniejszy używa w znaczeniu ogólnym określenia „oskarżony”, odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do podejrzanego. Zob. D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1: *Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, art. 71.

²² Zob. art. 183 § 1 k.p.k.

²³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2024, poz. 17, ze zm.).

²⁴ Uchwała SN w składzie 7 sędziów z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15, OSNKW 2016, nr 3, poz. 19.

²⁵ *Friends with benefits* to związek, w którym przyjaciele utrzymują ze sobą cykliczne kontakty seksualne (nie jest to jednak związek romantyczny). Zob. M. Bieńko, *Symulowana intymność w relacjach typu „friends with benefits”, „Fabrica Societatis”* 2019, nr 2, s. 8.

ich za pozostających we wspólnym pożyciu”²⁶. W takim przypadku należy uznać, że dla pojęcia osoby we wspólnym pożyciu irrelevantne jest to, czy osoba ta jest w relacji z osobą tej samej płci, czy też w innej relacji. Wydaje się, że definicja ta odstaje od aktualnej sytuacji społecznej.

Należy zatem zadać pytanie, dlaczego ustawodawca dokonał takiego rozróżnienia i czy istnieje uzasadnienie takiego stanu prawnego. Aby na nie odpowiedzieć, trzeba ustalić, jakie znaczenie dla poszczególnych postępowań mają nie tyle zeznania świadka, ile ogólnie postępowanie dowodowe.

W przypadku procedury administracyjnej „jednym z zasadniczych elementów procesu stosowania normy prawa materialnego jest uznanie faktu za udowodniony”²⁷. Wydaje się to ważne w kontekście postępowania dowodowego – na podstawie określonego materiału. Widać więc, że „materiał”, czyli dowody przeprowadzone w postępowaniu administracyjnym, jest konieczny dla realizacji podstawowej funkcji prawa administracyjnego, tj. zapewnienia realizacji prawa materialnego²⁸. Dopiero prawidłowo przeprowadzone postępowanie pozwala na ocenę, czy prawidłowo zostały zastosowane przepisy prawa materialnego²⁹. Z tego wynika, że przeprowadzenie postępowania dowodowego jest warunkiem *sine qua non* przeprowadzenia każdego postępowania administracyjnego.

Doniosłość dowodów można zauważyć również w przypadku postępowania cywilnego. Twierdzenia powoda w powództwie lub zarzuty pozwanego, aby mogły wejść do podstawy rozstrzygnięcia, muszą zostać zweryfikowane przez sąd. Weryfikacja jest dwuetapowa. Sąd weryfikuje, (1) czy okoliczności te są istotne dla rozstrzygnięcia oraz (2) czy twierdzenia stron są prawdziwe. Ustaleniu prawdziwości twierdzeń służą przede wszystkim udowodnienia³⁰. Konieczne jest zatem uwodnienie twierdzeń faktycznych, aby uzasadnić żądania znajdujące się m.in. w powództwie. Można więc z pewnością stwierdzić, że dowody w postępowaniu cywilnym są jednym z elementów koniecznych do spełnienia żądań znajdujących się w powództwie. Warto przy tym wspomnieć, że „powództwo jest główną instytucją prawa procesowego cywilnego. Przez jego wytoczenie zostaje bowiem wszczęty proces cywilny, w nim też jest przedstawiona sprawa, która ma być rozpoznana i rozstrzygnięta w tym procesie przez sąd”³¹.

²⁶ Uchwała SN w składzie 7 sędziówz dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15.

²⁷ B. Adamiak, J. Borkowski, *Postępowanie administracyjne i sądownoadministracyjne*, Warszawa 2020, s. 279.

²⁸ *Ibidem*, s. 24.

²⁹ *Ibidem*, s. 279.

³⁰ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2023, s. 286–287.

³¹ *Ibidem*, s. 225.

To samo można powiedzieć o postępowaniu karnym, gdzie „prawidłowość decyzji procesowej i sprawiedliwość rozstrzygnięcia uzależnione są od tego, czy istotne fakty ustalone zostały w sposób zgodny z rzeczywistością i obowiązującą procedurą”³². Od prawidłowości poszczególnych decyzji zależy realizacja jednego z celów procesu karnego, jakim jest sprawiedliwość materialna, ze względu na to, że dowody mają zasadnicze znaczenie w procesie karnym³³.

Dlaczego więc ustawodawca ogranicza możliwość przeprowadzenia czynności przesłuchania świadka (a co za tym idzie postępowania dowodowego), wprowadzając do poszczególnych procedur prawa świadka? Z punktu widzenia systemu dowodów w procesie karnym czynność przesłuchania jest nad wyraz istotna dla rozstrzygnięcia sprawy karnej. Według K. Wiktorzak zeznania świadka są „podstawowymi dowodami przeważającymi nad zastosowaniem dowodów rzeczowych lub ekspertyz wykonanych przez biegłego”³⁴. Jednocześnie podkreśla się, że udział świadka w postępowaniu karnym zawsze kończy się dla niego ujemnymi konsekwencjami (głównie natury emocjonalnej). Aby zminimalizować niedogodności związane z jego obecnością, ustawodawca powinien dążyć do jak najszerzej ochrony świadka. Ponadto interes państwa wymaga skutecznej ochrony świadka, aby proces karny nie kojarzył się jednostkom z negatywnymi przeżyciami i konsekwencjami. Nie tylko interes świadka, lecz także interes procesu karnego wymaga zatem szerokiego uregulowania prawa świadka.

Podsumowując, z istoty procedur przywołanych w tym opracowaniu nie wynika, żeby rozróżnienie zakresów podmiotowych miało jakiegokolwiek uzasadnienie. Jak wykazano, również w przypadku procedury administracyjnej i cywilnej postępowanie dowodowe jest kluczowe dla realizacji celów i funkcji tych postępowań. Wydaje się, że *per analogiam* zeznania świadka także w przypadku tych procedur pełnią istotną funkcję. Aby chronić interesy innych postępowań, konieczne jest szerokie uregulowanie prawa do odmowy składania zeznań. Zapobiegnie to sytuacjom, w których świadek staje przed trudnym dylematem, podobnym do tego, który może pojawić się podczas przesłuchania w postępowaniu karnym. Jak słusznie wskazuje literatura, prawo dowodowe „stanowi istotny element wszystkich filozoficzno-prawnych koncepcji oraz ustawowych modeli procedur sądowych, w tym procedury karnej. Występuje zarówno w prawie karnym, jak i w prawie cywilnym, handlowym, administracyjnym, międzynarodowym, a także w innych szczególnych gałęziach prawa”³⁵.

³² J. Skorupka (red.), *Proces karny*, Warszawa 2020, s. 408.

³³ *Ibidem*.

³⁴ K. Wiktorzak, *System ochrony świadka w polskim procesie karnym*, Białystok 2018 (rozprawa doktorska), s. 44–45.

³⁵ J. Skorupka (red.), *op. cit.*, s. 408.

Implikacje

Zakres podmiotowy prawa do odmowy składania zeznań i prawa odmowy odpowiedzi na pytanie w przypadku procedury administracyjnej oraz cywilnej uniemożliwia skorzystanie z tych praw świadkowi będącemu we wspólnym pożyciu ze stroną postępowania. Jednakże nie są to jedyne konsekwencje prawne takiego uregulowania podmiotowego tych praw.

Wykorzystanie akt sprawy

Wydaje się, że w przypadku procedury karnej osoby będące we wspólnym pożyciu są należycie chronione przez przepisy tej procedury. Co jednak w przypadku, gdy dana osoba zeznała na niekorzyść osoby dla siebie najbliższej w innej procedurze przewidzianej ustawą, np. w procedurze administracyjnej, gdzie nie mogła odmówić składania zeznań bądź odmówić odpowiedzi na pytanie, a następnie zeznania tej osoby są wykorzystywane w procedurze karnej? Należy podkreślić, że w procedurze karnej taka osoba mogłaby odmówić składania zeznań lub odmówić odpowiedzi na pytanie. Co do zasady w przypadku procedury karnej zastosowanie ma zasada bezpośredniości³⁶, która wyraża dyrektywę narzucającą obowiązek bezpośredniego przeprowadzenia dowodu na rozprawie. Jednakże tak jak w przypadku każdej zasady, posiada ona pewne wyjątki³⁷. Jednym z nich jest odczytanie protokołów przesłuchania świadka³⁸. W tym przypadku sąd nie styka się ze źródłem dowodowym, a podstawę wyrokowania stanowi dowód pochodny w postaci przedstawionych protokołów³⁹.

Z perspektywy niniejszego opracowania ważne są przepisy art. 391 i 392 k.p.k. Art. 391 k.p.k. dzieli odczytywanie protokołów zeznań na dwie podgrupy – gdy świadek stawił się na rozprawę oraz gdy świadek nie stawił się na rozprawę⁴⁰. W przypadku pierwszej grupy podstawą do odczytania zeznań jest bezpodstawne odmawianie składania zeznań przez świadka⁴¹. Co ważniejsze, przepis ten nie stanowi podstawy do odczytania, gdy świadek odmawia zeznań na podstawie

³⁶ Mowa tu o tej zasadzie w ujęciu procesu karnego. Zob. P. Hofmański, P. Wiliński (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 3: *Zasady procesu karnego*, Warszawa 2014, s. 1057.

³⁷ *Ibidem*, s. 1078.

³⁸ D. Świecki (red.), *op. cit.*, art. 391.

³⁹ D. Świecki, *Bezpośredniość czy pośredniość w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012, s. 186.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Zob. art. 177 § 1 k.p.k.

art. 185 k.p.k.⁴². W tej sytuacji świadek mógłby skutecznie „zablokować” odczytanie protokołów z innych postępowań określonych ustawą, gdy odmówi składania zeznań w myśl art. 185 k.p.k. Zgoła inaczej jest w przypadku, gdy świadek nie stawi się na rozprawę. Tę grupę stanowią okoliczności, gdy świadek przebywa za granicą lub nie można mu było doręczyć wezwania albo nie stawił się z powodu niedających się usunąć przeszkód lub przewodniczący zaniechał wezwania świadka na podstawie art. 350a k.p.k., a także wtedy, gdy świadek zmarł. W takich przypadkach świadek nie ma możliwości odmowy składania zeznań, a więc nie ma możliwości „zablokowania” odczytania takich protokołów. Niewyobrażalne jest odmówienie składania zeznań w przypadku, gdy np. świadek zmarł. Strona postępowania (oskarżony lub podejrzany) nie ma więc także możliwości zablokowania odczytania protokołów. W związku z tym ani strona, ani świadek nie mają skutecznych narzędzi, aby uniemożliwić odczytanie takich protokołów. Ponadto art. 391 § 1 k.p.k. stanowi, że protokoły „wolno” odczytywać. Pojęcie to, gdy zaktualizuje się jedna ze wskazanych przesłanek, oznacza obowiązek odczytania⁴³. Stanowi to wyraz dążenia do realizacji zasady prawdy materialnej. Niemożliwe jest również bierne działanie sądu, polegające na nieprzeprowadzeniu dowodu ze względu na ochronę interesów świadka (konkretnie prywatności), gdyż na sąd nałożony jest obowiązek odczytania takich protokołów. Ponadto w przypadku procedury karnej ograniczeniu podlega zasady kontradiktoryjności (zasada ta sprowadza sąd do roli bezstronnego arbitra w sporze pomiędzy dwiema równoprawnymi stronami)⁴⁴, gdyż sąd jest zobligowany do dopuszczenia i wprowadzenia dowodów koniecznych do ustalenia istotnych okoliczności faktycznych⁴⁵. Pytanie, czy organ prowadzący inne postępowania regulowane ustawą ma obowiązek w takim układzie przekazać akta sprawy wraz ze wskazanymi protokołami zeznań. Taki obowiązek wynika z art. 15 § 2 k.p.k. Przepis ten nakłada na wszystkie instytucje państwowe i samorządowe obowiązek pomocy prawnej organom prowadzącym postępowanie karne⁴⁶. Należy podkreślić, że w zakresie podmiotowym pojęć instytucji samorządowych oraz państwowych mieszczą się także organy administracji publicznej⁴⁷. Zatem również organ prowadzący inne postępowanie niż karne jest zobligowany do przekazania takich akt.

Inna sytuacja kształtuje się w przypadku art. 392 k.p.k., gdzie odczytaniu mogą podlegać protokoły przesłuchań sporządzone w innym postępowaniu

⁴² D. Świecki, *op. cit.*, s. 200.

⁴³ D. Świecki (red.), *op. cit.*, art. 391.

⁴⁴ Zob. P. Hofmański, P. Wiliński (red.), *op. cit.*, s. 641.

⁴⁵ Zob. art. 352 i art. 366 § 1 k.p.k.

⁴⁶ G. Łaszczycza, *Akta sprawy w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2014, s. 283–284.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 284.

przewidzianym przez ustawę, gdy przeprowadzenie dowodu nie jest niezbędne oraz żadna ze stron się temu nie sprzeciwi. W tym przypadku będzie można je odczytać jedynie wtedy, gdy nie dostarczają istotnych ustaleń o zasadniczym znaczeniu⁴⁸ lub jeżeli okoliczności, o których zeznał świadek, mają istotne znaczenie, a odstąpienie od jego przesłuchania może jednak nastąpić, gdy byłby to kolejny dowód na te same okoliczności, które były już przedmiotem dowodzenia na rozprawie i gdy nie ma potrzeby ich zbadania⁴⁹. Wydaje się, że mimo tego, iż można odczytać jedynie istotne okoliczności, to wciąż odczytane mogą być okoliczności, które nie są istotne z punktu widzenia postępowania karnego. Jednakże okoliczności te mogą naruszać prawo do prywatności, a przez to mieć negatywny wpływ na relacje rodzinne występujące pomiędzy świadkiem a stroną postępowania. Dokładnie chodzi tutaj o prywatność, która podlega ochronie na płaszczyźnie nie tylko ustawowej, ale i ustrojowej⁵⁰. Co wydaje się ważniejsze, zgodnie z art. 392 k.p.k., aby dokonać czynności odczytania, potrzebny jest brak sprzeciwu stron. W odmiennym przypadku (gdy strona zgłosi sprzeciw) konieczne jest bezpośrednio przesłuchanie świadka, jeśli zeznania dotyczą strony⁵¹. W związku z tym świadek ten może skorzystać z prawa odmowy składania zeznań, gdyż ponownie musi być przesłuchany. Jak już wskazano, jest to uwarunkowane zgłoszeniem sprzeciwu. Wciąż jednak sprzeciw nie jest prawem świadka, lecz strony postępowania, zatem regulacja ta nie chroni interesu świadka, tylko oskarżonego.

Dolegliwość administracyjnej kary pieniężnej a dolegliwość sankcji karnej

Ochrona praw świadka ma na celu ochronę przede wszystkim jego interesów. Chodzi głównie o uchronienie świadka przed konfliktem moralnym pomiędzy składaniem zgodnych z prawdą zeznań a więzami rodzinnymi z oskarżonym, którego zeznania mogą potencjalnie dotyczyć i mogą go potencjalnie obciążyć⁵². Na tym potencjalnym „obciążeniu” należy się skupić w tej części pracy. Na potrzeby tego opracowania nacisk położono na „obciążenia” natury prawnej. W głównej mierze chodzi o sankcje represyjne⁵³ występujące w polskim systemie prawnym. Celem ochrony jest ochrona świadka przed dylematem moralnym, który wynika

⁴⁸ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 5 kwietnia 2006 r., II AKa 355/05.

⁴⁹ D. Świecki (red.), *op. cit.*, art. 391.

⁵⁰ Zob. art. 47 Konstytucji RP.

⁵¹ J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2023, art. 392.

⁵² K. Wiktorzak, *op. cit.*, s. 166.

⁵³ Wyróżnia się sankcje represyjne, egzekucyjne i nieważności. Autor słusznie zauważa, że sankcje represyjne polegają na stosowaniu środków o wysokim stopniu dolegliwości, polegających

nie tylko z tego, że oskarżonym jest osoba najbliższa, lecz także z tego, że osobie tej mogą grozić ujemne konsekwencje (sankcje represyjne) wynikające z zeznań świadka. Mowa tutaj o uchronieniu osoby najbliższej przed sankcjami występującymi w prawie karnym, które wydają się najbardziej dolegliwymi dla wolności jednostki. Jednakże, jak to zostanie udowodnione dalej, nie tylko sankcje karne mają charakter sankcji represyjnych, lecz także sankcje występujące w innej procedurze, a konkretnie w procedurze administracyjnej. W związku z tym należy bliżej przyjrzeć się również systemowi administracyjnych kar pieniężnych. Wydaje się, że represyjny charakter tych sankcji uzasadnia jak najpełniejszą ochronę (w zakresie przedmiotowym, ale i podmiotowym) świadka przed podobnym konfliktem występującym w postępowaniu administracyjnym.

Wydaje się, że sankcje karne są najbardziej dolegliwymi i najbardziej ingerującymi w prawa jednostki sankcjami występującymi w polskim systemie prawnym. Poniekąd może to uzasadniać większą ochronę praw świadka poprzez większy zakres podmiotowy prawa do odmowy składania zeznań oraz odmowy odpowiedzi na pytania. Jednakże nie tylko system prawa karnego posiada sankcje. Sankcją, która ma karać naruszenia przepisów materialnych prawa administracyjnego, jest m.in. administracyjna kara pieniężna. Podstawą do nałożenia takiej dolegliwości o charakterze pieniężnym jest niedopełnienie obowiązku lub naruszenie zakazu⁵⁴. Odwołanie się do drugiej podstawy naruszenia zakazu nawiązuje stylistycznie do konstrukcji przedmiotu ochrony prawnokarnej⁵⁵. Należy podkreślić, że nałożenie kary pieniężnej nie jest jedyną sankcją występującą w systemie prawa administracyjnego. Sankcje administracyjne mogą polegać także na obowiązku podejmowania określonego działania (np. nakaz przywrócenia pasa drogowego). Co ciekawe, jest to również cecha charakterystyczna dla zakazów wynikających z przepisów prawa materialnego karnego. Należy odwołać się nie tylko do semantyki, ale i do ich dolegliwości. Administracyjne kary pieniężne są niekiedy bardziej dolegliwe niż sankcje karne, gdyż ustawodawca coraz śmielej podnosi górną granicę wysokości kar pieniężnych⁵⁶. Przykładem jest ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁵⁷. Według art. 150 ust. 2 tej ustawy karę pieniężną nakłada się do wysokości dwukrotności kwoty korzyści osiągniętej lub straty unikniętej przez instytucję obowiązaną w wyniku naruszenia albo – w przypadku gdy nie jest możliwe ustalenie

na ograniczeniu komuś wolności lub zmniejszeniu wartości jego majątku. Zob. M. Koszowski, *Dwadzieścia osiem wykładów ze wstępu do prawoznawstwa*, Warszawa 2019, s. 73.

⁵⁴ R. Suwaj, *Zasady nakładania administracyjnych kar pieniężnych*, Warszawa 2022, s. 32.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 34.

⁵⁶ M. Błachucki, *Administracyjne kary pieniężne w demokratycznym państwie prawa*, Warszawa 2015, s. 12.

⁵⁷ T.j. Dz.U. 2023, poz. 1124.

kwoty tej korzyści lub straty – do wysokości równowartości kwoty 1 mln euro. Doktryna słusznie mówi o tym, że kary pieniężne nie pełnią funkcji gwarancyjnych i restytucyjnych, lecz funkcję represyjną⁵⁸. Nie tylko wysokość, a co za tym idzie dolegliwość, administracyjnej kary pieniężnej świadczy o jej zbliżeniu do sankcji karnych, ale również sposób jej nakładania. Literatura słusznie wskazuje, że represyjny charakter administracyjny kar pieniężnych wynika „z braku ogólnych zasad ich nakładania, szerokiego czasami uznania administracyjnego oraz cech sankcji administracyjnych i procedur ich stosowania”⁵⁹. Kary te nakładane są automatycznie (z mocą ustawy) z powodu odpowiedzialności obiektywnej. Irrelevantny jest tutaj element subiektywny (wina) oraz świadomość dokonania czynu⁶⁰. Administracyjna kara pieniężna zatraciła swój administracyjny charakter i przybiera charakter sankcji karnych. Mimo to wciąż stanowią one część prawa administracyjnego, przez co nie odwołują się do dorobku i zasad dotyczących odpowiedzialności karnej wypracowanych w ramach procedury karnej⁶¹.

Zakończenie

Podsumowując, należy stwierdzić, że omówione w artykule procedury (z wyjątkiem procedury karnej) nie chronią więzów występujących pomiędzy osobami będącymi w nieformalnym związku partnerskim, a zatem taka osoba nie będzie mogła odmówić składania zeznań lub odmówić odpowiedzi na pytanie nawet w sytuacji, gdyby to mogło zaszkodzić prawnie jego partnerowi. Należy podkreślić, że procedura karna również nie zrównuje sytuacji prawnej partnerów w związku partnerskim oraz małżonków w związku małżeńskim. Świadek nie może skorzystać z prawa wynikającego z art. 182 § 1 k.p.k. w sytuacji, gdy oskarżonym jest były partner. Przyczyny tego faktu upatruje się w zaniku wspólnego pożycia pomiędzy tymi osobami⁶². W podobnej sytuacji, gdy oskarżonym jest były małżonek, świadek może odmówić składania zeznań. Art. 182 § 2 k.p.k. stanowi, że prawo do odmowy składania zeznań trwa mimo ustania małżeństwa. Przechodząc do kwestii implikacji takiego uregulowania, a dokładniej do czynności ujawnienia protokołów z przesłuchania z innej procedury określonej ustawą,

⁵⁸ P. Majczak, *Uwagi na tle kodeksowej regulacji kar administracyjnych*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 2017, vol. 323, s. 4.

⁵⁹ M. Kolendowska-Matejczuk, V. Vachev, *Węzłowe problemy prawa wykroczeń – czy potrzebna jest reforma*, Warszawa 2016, s. 13.

⁶⁰ Wyrok TK z dnia 14 października 2009 r., Kp 4/09.

⁶¹ D. Fleszer, *Administracyjne kary pieniężne*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, vol. 1, s. 96.

⁶² Wyrok SN z dnia 23 lipca 2008 r., V KK 12/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 1527.

w postępowaniu karnym należy wskazać, że pomimo tego, iż czynność ta jest ściśle uregulowana przez Kodeks postępowania karnego i jako wyjątek od zasady bezpośredniości nie może podlegać wykładni rozszerzającej⁶³, to wciąż istnieje możliwość ujawnienia protokołów z przesłuchania świadka (z innej procedury określonej ustawą, gdzie świadek nie mógł odmówić składania zeznań) w przypadku, gdy świadek jest nieobecny z powodu niedających się usunąć przeszkód czy też np. śmierci świadka, a będąc obecnym, mógłby skorzystać z tego prawa. Co więcej, strony nie mogą sprzeciwić się przeprowadzeniu tej czynności. Ponadto sąd jest zobligowany do dążenia do realizacji zasady prawdy materialnej. Co warto odnotować, w przypadku procedury cywilnej praktyka rezygnowania z bezpośredniego przesłuchania świadka na rzecz dokonywania ustaleń faktycznych na podstawie osobowych źródeł dowodowych znajdujących się w aktach innej sprawy jest oceniana negatywnie, gdyż pozostaje to w sprzeczności z zasadą bezpośredniości⁶⁴. W tej sytuacji zeznania te stanowią jedynie dowód z dokumentu prywatnego⁶⁵.

Przechodząc do kwestii administracyjnych kar pieniężnych, wydaje się, że ogólnie sankcje, jakie przewiduje procedura administracyjna, podobne są do sankcji karnych. Nie chodzi o podobieństwo rodzaju sankcji, lecz o ich dolegliwość dla potencjalnej jednostki. W niektórych przypadkach taka kara bywa bardziej dolegliwa niż niewolnościowa sankcja karna. Ponadto reguły ich nakładania nie są przejrzyste oraz nie chronią w odpowiedni sposób (tak jak procedura karna) praw podmiotu administrowanego. Wydaje się, że w przypadku procedur administracyjnych rozszerzenie zakresu podmiotowego, obejmującego również osoby we wspólnym pożyciu, jest jak najbardziej uzasadnione dolegliwością sankcji porównywalnych do sankcji występujących w prawie karnym, a niekiedy nawet bardziej dolegliwych⁶⁶.

Wymaga podkreślenia brak orzecznictwa na temat pozycji prawnej świadka będącego w związku partnerskim oraz potencjalnych implikacji wynikających z takiego uregulowania. W związku z tym można założyć, że problem ten jest marginalny lub w ogóle nie występuje. Należy jednak podkreślić, że w ostatniej dekadzie wzrosła liczba nieformalnych związków⁶⁷. Potencjalnie może się to przełożyć na pojawienie się wyżej opisanych sytuacji. Stajemy więc przed możliwością, gdzie prawo zawczasu reaguje na potencjalnie problematyczne z punktu

⁶³ P. Hofmański, P. Wiliński (red.), *op. cit.*, s. 1079.

⁶⁴ Wyrok SN z dnia 29 marca 1973 r., II CR 75/73.

⁶⁵ Postanowienie SN z dnia 13 listopada 1964 r., II CZ 79/64, OSNC 1965, nr 7–8, poz. 132.

⁶⁶ M. Król-Bogomiłska, *Kary pieniężne w prawie antymonopolowym*, Warszawa 2001, s. 15–16.

⁶⁷ Partnerstw łącznie z dziećmi i bez dzieci było 282 tys. w 2011 r. oraz 895,3 tys. w 2023 r. Zob. A. Wysocka (red.), *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021. Rodziny w Polsce w świetle wyników NSP 2021*, Warszawa 2023, s. 44.

widzenia prawa sytuacji, a nie *ad hoc*, jak to w zwyczaju ma polski ustawodawca. W związku z tym w ramach niniejszego opracowania przedstawione zostaną pewne rozwiązania *de lege ferenda*. Najpierw należy jednak podsumować, z jakimi problemami mamy do czynienia. Kwestie te podzielone zostały na dwie grupy.

Pierwsza z nich to problemy kwestii ustrojowej. Mowa tutaj o możliwości dokonania tzw. równości małżeńskiej⁶⁸, która zakładałaby, że małżeństwo jest związkiem nie tylko kobiety i mężczyzny, lecz także osób tej samej płci. Wydaje się, że gdyby była taka możliwość, to część nieformalnych związków homoseksualnych skorzystałaby z tej opcji. Obecnie mają do wyboru tylko dwie możliwości: albo nieformalny związek partnerski, albo małżeństwo zawarte na podstawie prawa innego państwa⁶⁹. Należy podkreślić, że polskie urzędy stanu cywilnego nie mogą dokonać transkrypcji małżeństwa⁷⁰, nawet gdy jeden z małżonków jest obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej⁷¹. Zmiana tego stanu rzeczy pozwoliłaby na to, aby część związków homoseksualnych z przymusu (gdyż nie mogą zawrzeć legalnie związku małżeńskiego) mogła być w zakresie podmiotowym prawa do odmowy składania zeznań i odmowy odpowiedzi na pytanie w przypadku każdej z omówionych w niniejszym artykule procedur. Wydaje się, że ta opcja jest nierealna w aktualnym układzie sił politycznych w Sejmie RP⁷². Konieczna byłaby zmiana konstytucji, przy czym większość do zmiany ustawy zasadniczej to dwie trzecie Sejmu⁷³. Kolejną kwestią ustrojową jest formalizacja związków partnerskich. Postulat ten polegałby na wprowadzeniu do polskiego porządku prawnego instytucji związku partnerskiego z pakietem pewnych uprawnień⁷⁴. Pozwoliłoby to na umocnienie pozycji prawnej takich związków i wymusiłoby konieczność uwzględnienia formalnych w majestacie prawa związków partnerskich. Ponadto należy podkreślić, że niedawny wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nałożył na Polskę obowiązek uregulowania sytuacji prawnej

⁶⁸ Zob. J. Łacny, *Ocena zgodności z prawem międzynarodowym poselskiego projektu ustawy o równości małżeńskiej*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2020, nr 4, s.105–109.

⁶⁹ Zob. Wikipedia, *Recognition of Same-Sex Unions in Europe*, https://en.wikipedia.org/wiki/Recognition_of_same-sex_unions_in_Europe (dostęp: 5.04.2024).

⁷⁰ Zob. art. 107 § 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1378).

⁷¹ Zob. wyrok NSA z dnia 25 lutego 2020 r., II OSK 1059/18.

⁷² Jedynym komitetem wyborczym w wyborach parlamentarnych w 2023 r., który postulował wprowadzenie równości małżeńskiej, była Lewica (posiada 26 posłów). Zob. A. Ambroziak, *20 lat walki o związki partnerskie i równość małżeńską. Co zmienia wybory dla osób LGBT+ w Polsce?*, 20.10.2023, <https://oko.press/zwiazki-partnerskie-lgbt-sejm-opozycja-polityczki> (dostęp: 3.08.2024).

⁷³ Zob. art. 235 ust. 4 Konstytucji RP.

⁷⁴ Zob. Sejm RP, *Projekty ustaw – o związkach partnerskich oraz przepisy wprowadzające ustawę o związkach partnerskich*, druk 552, 16.02.2012, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/97A9C9C40D26CB7CC1257A370043EC84/%24File/552.pdf> (dostęp: 5.04.2024).

takich par⁷⁵. W wyroku *Przybyszewska i inni przeciwko Polsce*⁷⁶ Trybunał stwierdził, że brak instytucjonalizacji związków osób tej samej płci narusza Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁷⁷. Trybunał podkreślił, że samo uznanie takich związków nie wypełnia standardu konwencyjnego. Oprócz tego uznanie to musi być uzupełnione określonymi prawami. Mimo że chodzi tu głównie o kwestie prawa rodzinnego, opiekuńczego i majątkowego, to także prawa świadka wpisują się w tę problematykę. Warto podkreślić, że możliwość uregulowania poszczególnych aspektów życia rodzinnego w drodze pełnomocnictw nie jest wystarczająca, aby wypełnić obowiązki nałożone przez Konwencję. Wydaje się więc, że instytucjonalizacja związków partnerskich jest jak najbardziej realnym scenariuszem, gdyż duża część sceny politycznej opowiada się za tym postulatem. W dodatku badania pokazują, że społeczeństwo jest na to gotowe⁷⁸. Co najważniejsze, wprowadzenie takiej instytucji nie wymagałoby zmiany Konstytucji RP, a jedynie uchwalenia zwykłej ustawy⁷⁹. Wydaje się, że Polska znajduje się już w stadium rozwoju prorównościowego prawa, w którym należałoby uznać związki partnerskie osób homoseksualnych, a co za tym idzie związki partnerskie w ogóle. W zagranicznym piśmiennictwie wyróżniono *step-by-step principle*. Uznaje się, że związki partnerskie, a dalej małżeństwa homoseksualne, nie będą uznane dopóki nie zostanie zdekryminalizowany stosunek seksualny pomiędzy osobami tej samej płci, nie zostanie zrównany wiek zgody dla osób homoseksualnych i heteroseksualnych oraz nie zostaną wprowadzone przepisy zabraniające dyskryminacji w miejscu pracy i innych form dyskryminacji osób homoseksualnych⁸⁰.

Drugą grupą są problemy natury proceduralnej. Tutaj problem można by było rozwiązać dwutorowo. Najprostszym rozwiązaniem jest zmiana zakresu podmiotowego wyżej wspomnianych praw i uwzględnienie osób będących we wspólnym pożyciu poprzez ujednoczenie takiego zakresu. Pomysł ten został już

⁷⁵ Zob. M. Wąsik, *Przybyszewska i inni przeciwko Polsce. Istotny wyrok dla Polski i mała cegiełka w budowaniu podwyższonego standardu strasburskiego dla związków jedнопłciowych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2024, nr 3, s. 20–26.

⁷⁶ Wyrok ETPC z dnia 12 grudnia 2023 r., 11454/17.

⁷⁷ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284, z późn. zm.).

⁷⁸ Według sondażu Ipsos LGBT+ Pride 2023. Zob. J. Skrzyńska, *Większość Polaków chce legalizacji związków osób tej samej płci*, 6.06.2023, <https://www.ipsos.com/pl-pl/wiekszosc-polakow-chce-legalizacji-zwiazkow-osob-tej-samej-plci> (dostęp: 5.04.2024).

⁷⁹ Zob. M. Szydło, *Instytucjonalizacja związków partnerskich w świetle art. 18 i 32 Konstytucji RP*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2017, nr 4, s. 13.

⁸⁰ W.N. Eskridge Jr, *Comparative Law and the Same-Sex Marriage Debate: A Step-by-Step Approach Toward State Recognition*, “McGeorge Law Review” 1999, vol. 31(3), s. 647–648.

skutecznie wprowadzony w procedurze karnej. Kwestią problematyczną może być archaiczność definicji legalnej osoby będącej we wspólnym pożyciu nakreślonej przez Sąd Najwyższy⁸¹, co wymusza wprowadzenie definicji legalnej takiej osoby dla uniknięcia wszelkich trudności z interpretacją tego pojęcia. Innym rozwiązaniem jest wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego jasnego zakazu dowodowego. Taki zakaz obligowałby sąd do tego, aby nie uwzględniał protokołów z przesłuchania/zeznań świadka złożonych w innej procedurze przewidzianej ustawą w sytuacji, gdy taka osoba miałaby możliwość odmowy składania zeznań lub odmowy odpowiedzi na pytanie w procedurze karnej. Zakaz taki byłby również skuteczny co wcześniejszy postulat ujednolicenia zakresu podmiotowego praw świadka. Wciąż jednak zakres podmiotowy praw świadka pozostawałby taki sam. W związku z tym wciąż świadek we wspólnym pożyciu nie mógłby odmówić zeznań w sytuacji, gdy stronie groziłoby nałożenie administracyjnej kary pieniężnej. Wydaje się, że w przypadku aspektu proceduralnego bardziej skuteczne byłoby ujednolicenie zakresu podmiotowego praw świadka.

Podsumowując, należy stwierdzić, że aby w pełni chronić prawa świadka, a co za tym idzie jego prywatność, należałoby skutecznie dokonać zmian ustrojowych i proceduralnych. Tylko pełna aktywność ustawodawcy, a nie częściowa, będzie skutecznie chroniła świadków żyjących w związkach partnerskich.

Bibliografia

- Adamiak B., Borkowski J., *Postępowanie administracyjne i sądownoadministracyjne*, Warszawa 2020.
- Ambroziak A., *20 lat walki o związki partnerskie i równość małżeńską. Co zmienia wybory dla osób LGBT+ w Polsce?*, 20.10.2023, <https://oko.press/zwiazki-partnerskie-lgbt-sejm-opozycja-polityczki> (dostęp: 3.08.2024).
- Banaszkiewicz B., *Problem konstytucyjnej oceny instytucjonalizacji związków homoseksualnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, nr 2.
- Bieńko M., *Symulowana intymność w relacjach typu „friends with benefits”*, „Fabrica Societatis” 2019, nr 2, DOI: <https://doi.org/10.19195/fs.19.2.8.25>.
- Błachucki M., *Administracyjne kary pieniężne w demokratycznym państwie prawa*, Warszawa 2015.
- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2023.
- Dobrzańska S., *Zasada prawdy materialnej a prawo do prywatności w polskim procesie karnym*, „Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM” 2019, nr 9.
- Drapalska-Grochowicz M., *Kilka uwag na tle statusu prawnego związków jedнопłciowych w polskim ustawodawstwie*, „Młody Jurysta. Czasopismo Studentów i Doktorantów

⁸¹ Uchwała SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15, OSNKW 2016, nr 3, poz. 19.

- Wydziału Prawa i Administracji UKSW” 2019, nr 2, DOI: <https://doi.org/10.21697/mj.2019.2.05>.
- Eskridge Jr W.N., *Comparative Law and the Same-Sex Marriage Debate: A Step-by-Step Approach Toward State Recognition*, “McGeorge Law Review” 1999, vol. 31(3).
- Fleszer D., *Administracyjne kary pieniężne*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, vol. 1.
- Góralski W., *Przesłanki zawarcia małżeństwa w prawie polskim i w prawie kanonicznym*, „Ius Matrimoniale” 2006, vol. 17(11), DOI: [https://doi.org/10.21697/im.2006.11\(17\).02](https://doi.org/10.21697/im.2006.11(17).02).
- Hofmański P., Wiliński P. (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 3: *Zasady procesu karnego*, Warszawa 2014.
- Kolendowska-Matejczuk M., Vachev V., *Węzłowe problemy prawa wykroczeń – czy potrzebna jest reforma*, Warszawa 2016.
- Koszowski M., *Dwadzieścia osiem wykładów ze wstępu do prawoznawstwa*, Warszawa 2019.
- Król-Bogomilska M., *Kary pieniężne w prawie antymonopolowym*, Warszawa 2001.
- Łacny J., *Ocena zgodności z prawem międzynarodowym poselskiego projektu ustawy o równości małżeńskiej*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2020, nr 4, DOI: <https://doi.org/10.31268/ZPBAS.2020.77>.
- Łaszczycza G., *Akta sprawy w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2014.
- Łętowska E., Woleński J., *Instytucjonalizacja związków partnerskich a Konstytucja RP z 1997 r.*, „Państwo i Prawo” 2013, z. 6.
- Majczak P., *Uwagi na tle kodeksowej regulacji kar administracyjnych*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 2017, vol. 323, DOI: <https://doi.org/10.19195/0524-4544.323.8>.
- Skorupka J. (red.), *Proces karny*, Warszawa 2020.
- Skrzyńska J., *Większość Polaków chce legalizacji związków osób tej samej płci*, 6.06.2023, <https://www.ipsos.com/pl-pl/wiekszosc-polakow-chce-legalizacji-zwiazkow-osob-tej-samej-plci> (dostęp: 5.04.2024).
- Suwaj R., *Zasady nakładania administracyjnych kar pieniężnych*, Warszawa 2022.
- Szydło M., *Instytucjonalizacja związków partnerskich w świetle art. 18 i 32 Konstytucji RP*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2017, nr 4.
- Świecki D., *Bezpośredniość czy pośredniość w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012.
- Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1: *Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024.
- Tuleja P. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Wąsik M., *Przybyszewska i inni przeciwko Polsce. Istotny wyrok dla Polski i mała cegielka w budowaniu podwyższonego standardu strasburskiego dla związków jednopłciowych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2024, nr 3.
- Wikipedia, *Recognition of Same-Sex Unions in Europe*, https://en.wikipedia.org/wiki/Recognition_of_same-sex_unions_in_Europe (dostęp: 5.04.2024).
- Wiktorzak K., *System ochrony świadka w polskim procesie karnym*, Białystok 2018 (rozprawa doktorska).
- Wysocka A. (red.), *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021. Rodziny w Polsce w świetle wyników NSP 2021*, Warszawa 2023.
- Zagrodnik J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2023.

Abstrakt: Celem artykułu jest przedstawienie problematyki ochrony praw świadka, który jest partnerem strony postępowania. Pokazanie sytuacji prawnej tych osób w poszczególnych postępowaniach oparte zostało na analizie prawa do odmowy składania zeznań oraz prawa odmowy odpowiedzi na pytanie. Kwestią kluczową jest określenie zakresu podmiotowego wyżej wymienionych praw. Analizując przepisy postępowania karnego, cywilnego i administracyjnego, można dojść do wniosku, że jedynie Kodeks postępowania karnego obejmuje podmiotowo osoby będące we wspólnym pożyciu. Oznacza to, że regulacja ta swoimi ramami będzie obejmowała nie tylko małżonków, lecz także osoby, które są ze sobą w związku partnerskim. Węższy zakres podmiotowy w przypadku innych procedur może powodować problemy natury procesowej i dowodowej. Problem dotyczy również dolegliwości i sposobu nakładania administracyjnych kar pieniężnych. Artykuł nie ma na celu jedynie przedstawienia problemu, ale też wskazanie możliwego rozwiązania. Dlatego wysunięty został postulat *de lege ferenda*, który ukazuje potencjalne drogi usunięcia luki prawnej powodującej pewne uprzywilejowanie osób będących w związku małżeńskim w stosunku do osób będących jedynie we wspólnym pożyciu.

Słowa kluczowe: prawa świadka; zakres podmiotowy praw; wspólne pożycie; związki partnerskie; administracyjna kara pieniężna; protokoły zeznań; konstytucja

Abstract: The article aims to present the issue of protecting the rights of a witness who is a partner of a party to the proceedings. The presentation of the legal position of these persons in individual proceedings is based on the analysis of the right to testify and the right to refuse to answer a question. The key issue is to determine the subjective scope of the above-mentioned rights. Analyzing the provisions of criminal, civil and administrative proceedings, it can be concluded that only the Criminal Procedure Code covers persons living together subjectively. This means that this regulation will not only cover spouses but also persons who are cohabitants. A narrower scope for other procedures may entail procedural and evidentiary problems. The problem also concerns ailments and the method of imposing administrative fines. The article's purpose is not only to present the problem but also to show a possible solution. Therefore, the postulate *de lege ferenda* was put forward, showing the potential ways of closing the legal loophole which gives a certain advantage to married persons over those who live only together.

Keywords: witness rights; subjective scope of rights; cohabitation; civil partnerships; administrative fine; testimony protocols; constitution